

OIKEUSMINISTERIÖLLE

LAPSENHUOLTOLAIN UUDISTAMINEN

Lastensuojelujärjestö Uukasakkojen Uhrity ry (LUU ry) oli Suomessa ensimmäinen yhdistys, jonka läheistensä väkivaltaa kokeneet vanhemmat perustivat vuosituhanen vaihteessa. Toiminta on sittemmin muiden toimijoiden jatkaessa lastensuojelutyötä muuttunut vapaamuotoiseksi ja vapaaehtoistoiminnaksi, mutta lastensuojelullinen ongelmakenttä on silti jokapäiväisessä toiminnassa edelleen vahvasti läsnä. Tukipyyntöjä hätään joutuneilta vanhemmilta saamme edelleen lähes tuhat vuodessa. Olen toiminut vertaistukityössä nyt 17 vuotta, joten lapsenhuoltolain ja lapsenhuoltolain täytäntöönpanolain ongelmakenttä on varsin tuttu.

Olemme erittäin kiitollisia siitä, että Oikeusministeriö on aloittanut lapsenhuoltolain uudistamisen. Meille ongelmakenttä näyttäytyy nimenomaan siinä valossa, että todistettukaan perheväkivalta (lääkärintuomiot tai oikeusistuimien tuomiot) eivät riitä herättämään huolta lapsen turvallisuudesta sen enempää lasten suojelussa kuin tuomioistuimissakaan. Tutkija Teija Hautanen väitöskirjassaan Väkivalta ja huoltoriidat 2010, on todennut, että kolmasosa perheväkivallasta katoaa sosiaalitoimessa, siis ei tule esille lapsenhuoltokiihistä tehtävässä olosuhdeselvityksessä, vaikka tieto väkivallasta on annettu lastensuojeluun. Toinen kolmasosa tietoon tuodusta väkivallasta katoaa oikeusprosessin aikana eli väkivaltaa ei oteta ollenkaan esille tuomioistuimissa lapsen huoltoa ratkaistaessa. Vain kolmasosa viranomaisen tietoon tuodusta väkivallasta näkyy tuomiolauselmissä, mutta niissäkään väkivalta ei aina ilmene lapsen elämään vaikuttavana huolena.

Meille on syntynyt käsitys, ettei nykyinen lapsenhuoltolaki suojaa lasta riittävästi läheisiin ja lapsen itseensä kohdistuvalta väkivallalta. Lastaan pahoinpidellyt vanhempi ja / tai lapsen läheisiä pahoinpidellyt henkilö voi saada Suomessa lapsensa huoltajuuden. (Lapsen todistama väkivalta vaurioittaa lasta yhtä paljon kuin lapsen kokemana väkivallana. (LIITE 1) Esim. surullinen tapaus pikku-Erikasta on kohtalokas julkisuudessa ollut esimerkki, mihin saakka tapaukset voivat pahimmillaan kärjistyä. Perhesurmia tapahtuu jopa useita vuodessa. Lisäksi muut inhimilliset ongelmat näissä perheissä ovat vaiettuja ja niistä kertovat vain ruuhkat mielenterveyspalveluihin.

Pelkkä naisiin kohdistuva väkivalta maksaa Suomessa kunnille liki 100 miljoonaa euroa vuodessa. Nämä naiset ovat yleensä äitejä. Karkean arvion mukaan perheväkivalta koskettaa vuosittain jopa 100 000 – 200 000 lasta. Mitä lapsiin ja läheisiin kohdistuva väkivalta kaikinensa maksaa, ei ole selvitetty, mutta varmasti liikutaan helposti 300 miljoonan euron vuosikuluissa. Perheväkivaltaa, kuten insestiäkin, esiintyy yleensä suvuttain eli käyttäytymismallilla on vahva taipumus siirtyä sukupolvelta toiselle. Suomen nykyinen lapsenhuoltolaki on ollut yksi tekijä, miksi väkivallan periytyvyyttä ei ole saatu katkaistua. Läheisilleen väkivaltaista on vaikeaa vastuuttaa teoistaan. Hän kieltää menettelynsä ja syyttää tapahtumista muita, yleensä uhria. Hän kieltäytyy hakemasta ammattiapua. Väkivalta ei lopu itsestään. Väkivaltainen jatkaa käyttäytymistään samanlaisena myös uusissa parisuhteissaan. Väkivalta ei siis lopu eroon.

Jos perheessä on aikuisten välistä väkivaltaa, myös lasten riski joutua väkivallan kohteeksi kohoaa: näissä perheissä 45-75 % lapsista on itse joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi (Margolin, 1998). (https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=127, 13.2.2016)

Miehet ja naiset kokevat suunnilleen yhtä usein nykyisen kumppaninsa tekemää väkivaltaa. Miehet joutuvat puolta harvemmin entisen kumppaninsa tekemän väkivallan kohteeksi kuin naiset. (mt., 16.)

Miehistä 16 % on kokenut vähintään kerran nykyisessä parisuhteessaan kumppaninsa tekemää väkivaltaa tai uhkailua, ja viimeisen vuoden aikana väkivaltaa tai uhkailua kokeneita on 6 %. Fyysisen väkivallan kohteeksi oli nykyisessä parisuhteessaan joutunut 14 prosenttia miehistä, viimeisen vuoden

aikana neljä prosenttia. (Heiskanen ja Ruuskanen, 2010.)

(<http://www.vakivallanhentaminen.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/miehiinkohdistuvavakivalta.html>, 13.2.2016)

Ehdotamme johtavaksi periaatteeksi uuteen lakiin otettaisiin mallia Ruotsista, jossa läheisilleen väkivaltaiselle ei myönnetä lapsen huoltajuutta, ja hänen tapaamisensa lasten kanssa toteutetaan vain valvotusti.

RUOTSIN MALLI: LAPSEN HUOLTAJUUS

Ruotsissa tuli voimaan uusittu lapsenhuoltolaki 1.7.2006. Laki määrää yksiselitteisesti, ettei läheisilleen väkivaltaiselle anneta lapsen huoltoa. Laki koskee myös yhteishuoltajuutta, koska väkivaltainen jatkaa kiusaamista ja huolto- ja tapaamisoikeuskiistoja, aiheettomia viranomaisilmoituksia ym. yhteishuollon varjolla. Eron jälkeiseen kiusaamiseen kuuluu voimakkaana piirteenä se, että väkivaltainen mustamaalaa toista vanhempaa lapsille ja manipuloi lapsia toista vanhempaa vastaan – puhutaan ns. vieraannuttamisilmiöstä. **(Muistio: 2.4 a Vieraannuttaminen ja muut tapaamisen toteutumiseen liittyvät vaikeudet)**

Muutosta ilmoittaminen etukäteen vaarantaisi vakavasti väkivaltaa pakenevien perheenjäsenten hengen. Suurin uhka naisille on väkivaltaisesta kumppanista eroaminen, ja monet perhesurmat ovat liittyneet pariskunnan eroaikaisiin. Jos laki velvoittaisi yhteiselämän lopettamisvaiheessa pyytämään väkivaltaiselta vanhemmalta lupaa ottaa lapset **(muistio 2.4.b: Lapsen asuinpaikan muuttaminen(ns. relocation)**, on ilmiselvää, että lupaa ei tulisi koskaan ja niin koko perhe jäisi väkivaltaisen vangiksi. Lainsäädännön tulee tukea kaikkea toimintaa, joka vähentää väkivaltaa ja mahdollistaa väkivallan päättymisen.

Sovittelu on ongelmallista vain väkivaltataustaisissa eroissa, jolloin sovitteluun liittyy usein toisen osapuolen kiristämistä ja uhkailua. Toinen osapuoli voi olla väkivallasta niin traumatisoitunut, ettei kykene ilmaisemaan itseään väkivaltaisen läsnäollessa.

Suomessa olisi ehdottoman tärkeää saada lapsenhuoltolaki samaan muotoon kuin Ruotsissa: Ei huoltajuutta, ei edes yhteishuoltoa, läheisilleen väkivaltaiselle henkilölle. Samalla tavalla voitaisiin rajata päihderiippuvaisen vanhemman huolto-oikeutta. Päihderiippuvuuden aiheuttama kyvyttömyys huolehtia lapsesta aiheuttaa osin samanlaista turvallisuusvajetta lapselle kuin läheisväkivalta.

Päihteiden väärinkäyttö on väkivaltaan verrattava puute vanhemmuudessa.

Väkivaltaisista 2/3 on myös päihteiden väärinkäyttäjää. Päihteiden väärinkäyttö ilman väkivaltaisuuttakin aiheuttaa lapselle turvattomuutta. Vanhempi ei kykene vastaamaan lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja voi menetellä arvaamattomasti. Muuttunut käytös pelottaa lasta ja päihtynyt vanhempi voi aiheuttaa tapaturmia. Joka neljäs lapsi Suomessa kärsii jollakin tavalla vanhempiansa päihteiden käytöstä. Joillakin mielenterveyden häiriöillä on vaikutusta kykyyn huolehtia lapsesta. Nämä ongelmat voivat liittyä väkivaltaisuuteen ja päihteiden käyttöön. Osa vanhemmista on vailla diagnoosia ja hoitoa, koska he ovat lähtökohtaisesti hoitokielteisiä, mikä tekee tilanteista läheisille erittäin vaikeita. On tarvetta arvoida nykyistä paremmin vanhemman kyky hoitaa lasta.

Väkivalta voi olla fyysistä, seksuaalista, henkistä, taloudellista ja sosiaalista. Väkivalta ilmenee harvoin puhtaasti esim. seksuaalisena, vaan näkyy näiden osa-alueiden erilaisina sekoituksina. (LIITE 1)

TAPAAMISOIKEUDET

Suomessa nykyisessä lapsenhuoltolaissa lapsen tapaamisoikeus muualla asuvaan vanhempaansa on lapsen vahva oikeus. Läheisiin tai lapseen itseensä kohdistunut väkivalta ei riitä siihen että tapaamiset määrättäisiin toteutettaviksi valvottuihin tapaamispaikkoihin. Resurssien puute ei saa olla syytä siihen, että lapset joutuvat pelkäämään tapaamistilanteissa. Perheväkivaltataustaisissa eroissa on hyvin tavallista, että lapset joutuvat välittämään jopa väkivaltaisen vanhempansa esittämiä tappouhkauksia toiselle vanhemmalle. Mikäli lähihuoltaja huolestuu tapaamisajan tapahtumista, hän ei voi saada apua. Vahvistettua tai oikeuden määräämää tapaamisaikataulua on noudatettava vankeudeksi muuntokelpoisen uhkasakon uhalla –

toisaalta lähihuoltaja on kuitenkin juridisessa vastuussa huoltomuodosta riippumatta, jos tapaamisissa lapsi vahingoittuu tai kuolee. Uhkasakot ovat käytännössä niin mielivalentti summa, että lähihuoltaja pakotetaan antamaan lapsi tapaamiseen olivat olosuhteet mitkä tahansa – toisaalta taas lähihuoltajaa uhkaa huoltajuuden menetys tapaavalle vanhemmalle, jos hän ei tapaamisiin suostu. Uhkasakosta kärsii kuitenkin aina viime kädessä lapsi, kun lähihuoltajan elatuskyky putoaa.

Suomessa on tälläkin hetkellä jopa minun tuettavissani useita lapsiperheitä, jotka käyvät lastenpsykiatrialla säännöllisesti pystyäkseen noudattamaan oikeuden päätöksiä, ja lapset käymään tapaamassa väkivaltaista vanhempaansa. On myös enenevässä määrin perheitä, joissa tapaamisongelmien vuoksi on lapsen huoltajuus siirtynyt ja lapsi on sittemmin huostaanotettu. Lapsi siis menetti turvaa tuovan vanhempansa. Huostaanotot aiheuttavat myös yhteiskunnalle suuret kulut.

Kriisitilanteissa tulisi antaa enemmän väliaikaisia ratkaisuja ja nykyistä enemmän myös määräaikaista tapaamisratkaisuja. Esimerkiksi erityislapsen tarpeet saattavat muuttua. Kuitenkin väkivaltaa kokeneet / todistaneet lapset tulee suojata koko lapsuusajaksi.

TAPAAMISOIKEUDET RUOTSIN MALLISSA (Muistio kohta 2.2.Säännökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista)

Ruotsin lapsenhuoltolaki määrää, että läheisilleen väkivaltaisen vanhemman tapaamiset toteutetaan valvotuissa tapaamispaikoissa. Uuden lapsenhuoltolain Suomessa tulisi olla myös tapaamisten suhteen samanlainen kuin Ruotsissa. Uuteen sosiaalihuoltolakiin on tullut määräykset valvottujen tapaamisten järjestämisestä, joten palvelua tullaan saamaan muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. Joissakin tapauksissa on perusteltua, että valvotut tapaamistilanteet olisi mahdollista videoida, jotta jälkikäteenkin voitaisiin tarkastella tapahtumia tapaamistilanteissa. (Esim. lapsen mahdollinen manipulointi, uhkailu, kiristys tai lapsikaappaus).

Myös päihderiippuvaisen vanhemman ja lapsen tapaamiset tulisi toteuttaa valvotuissa tapaamispaikoissa, jolloin henkilökunta voi todeta, kykeneekö vanhempi tapaamaan lastaan eikä hän voi aloittaa päihteiden käyttöä tapaamisen aikana.

Valvottuja tapaamispaikkapalveluja ja tuettuja tapaamisia tarvitsevat myös vanhemmat, jotka eivät sairautensa vuoksi pysty huolehtimaan lapsensa tarvitsemasta hoidosta tapaamisten aikana ja vanhemmat, jotka eivät osaa hoitaa lapsensa erityistarpeita.

Myös lapsen isovanhemmat voisivat olla tervetulleita tapaamispaikkoihin, mutta muulta osin ei ole lapsen turvallisuuden takaamiseksi perustetta laajentaa tapaamisoikeutta siten, että väkivaltaisen vanhemman sukulaiset voisivat saada lapsen valvomatta mukaansa. Väkivaltataustaisissa eroissa väkivaltaisen on usein mustamaalannut ex-puolisonsa omille sukulaisilleen, jolloin heillä voi olla hyvinkin negatiivinen vaikutus lapseen. (**Muistio 2.3. Muiden kuin vanhempien tapaamisoikeus**). Lastenhuoltolain uudistuksella on estettävä se, että väkivaltaisen vanhempi vaarantaisi lapsen turvallisuuden valvomattomissa oloissa, pahimmillaan se mahdollistaisi myös lapsen omavaltaisen huostaanoton ja lapsikaappauksen.

Tarvittaessa tapaaja-vanhemman olisi saatava konkreettista apua tapaamisten tukemiseen tapaajavanhemman omaan kotiinsa niissäkin tapauksissa, joissa tapaaja asuu eri paikkakunnalla kuin lähihuoltaja.

RUOTSIN MALLIN EDUT:

Ruotsin mallin mukaiseksi muutettu laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta toisi nykytilanteeseen verrattuna seuraavat edut:

Lakimuutos toisi perheväkivaltataustaisille lapsiperheille rauhan ja turvallisuuden elämään, lapsi saisi turvallisen kasvuympäristön ja lähihuoltaja työrauhan kasvatustyölleen. Se estäisi vanhempien väliset konfliktit, auttaisi lapsen ja vanhemman välisen turvallisen vuorovaikutussuhteen luomisessa, säilyttäisi lapsen halun tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa koko lapsuusajan ja myös aikuisena, vähentäisi toistuvia oikeudenkäyntejä tapaamisten järjestämisestä ja toteuttamisesta, vähentäisi sovittelujen tarvetta, estäisi perhesurmia. (LIITE 3)

TÄYTÄNTÖÖNPANOLAKI

Lapsenhuoltolain täytäntöönpanolaki on epätasa-arvoinen laki ja se on ristiriidassa lapsenhuoltolain kanssa.

Lapsenhuoltolaissa tapaamisoikeus on lapsen oikeus, mutta täytäntöönpanolaissa se on tapaajan oikeus. Vain tapaajavanhempi voi hakea tapaamisten estämisestä uhkasakkoa. Jos tapaaminen olisi lapsen oikeus, voitaisiin velvoittaa tapaajavanhempaa tapaamisiin. Tämä olisi tärkeää, sillä kolmasosa vanhemmista hylkää lapsensa erossa.

Tapaamisten toteutumisen tehostamiseksi tuskin kannattaa laatia uusia lakeja. Laajan käytännön kokemuksen myötä on tullut selväksi, että tapaamisten toteutumattomuudesta valittavat ne vanhemmat, jotka eivät ole koskaan hakeneet täytäntöönpanoa. Mikäli uusia lakeja laaditaan, tulee nykyinen täytäntöönpanolaki poistaa ja säätää uusi laki samaan linjaan lapsenhuoltolain kanssa ja säätää uuteen lakiin velvollisuus selvittää tapaamisten toteutumattomuuden syistä laaja-alaisessa moniammattisessa työryhmässä, jossa on lastenpsykiatria edustettuna.

Tapaamisten toteutumattomuuden tutkiminen vaatii erityisosaamista, sillä huoli voi liittyä lapsen perushoittoon, erityistarpeiden hoitoon (sairaudet, vammat), etävanhemman terveydentilaan ja elämänhallintaan, päihteidenkäyttöön, väkivaltaisuuteen, joskus kyseessä on jopa seksuaalinen hyväksikäyttö.

Kokemuksemme mukaan tapaamisten toteutumista ei vältellä ilman hyvää syytä.

Lapsenhuoltolain korjaaminen Ruotsin mallin mukaan tekisi täytäntöönpanolaista lähes tarpeettoman: vanhemman ei tarvitsisi uudistuksen jälkeen olla enää huolissaan lapsensa turvallisuudesta – ei pelätä lapsen joutumista väkivaltaisen huoltoon ja asumaan tämän kanssa eikä pelätä lapsen turvallisuuden puolesta tapaamisissa.

4.4 Vanhemmuussopimus

Etukäteen, ennen parisuhteen solmimista tai yhteiselämän alussa tehtävät sopimukset lapsen asioiden järjestämisestä mahdollisessa tulevassa erossa, ovat perheväkivaltatapauksissa hyvin ongelmallisia. Väkivaltaa ei yleensä esiinny ennen kuin parisuhde on vakiintunut, joten lapsia koskeva sopimus on voitu tehdä lapsen turvallisuuden kannalta riittämättömäksi. Väkivaltainen voi kiristää parisuhteen aikana kumppaninsa suostumaan hyvin epäedullisiin sopimuksiin. Vapaaehtoistyössäni arkipäivää ovat toisen osapuolen kannalta kohtuuttomat avioehtosopimukset ja taloudelliset sitoumukset, kuten lainat ja kauppakirjat, joita väkivaltainen on pakottanut allekirjoittamaan. Näitäkään sopimuksia ei saada puretuiksi.

ASiantuntemuksen lisääminen, oikeudet, velvollisuudet ja vastuu

Uusi lapsenhuoltolaki tulee rakentaa tukemaan samaa linjaa ja lakien ja sopimuksen tarkoitusta sekä lapsen edun määrielmää, joka tulee esille muissa jäljempänä mainituissa laeissa ja kansainvälisissä Suomen ratifioimissa sopimuksissa. (LIITE 2).

Väkivaltatapauksissa on huomioitava että lapsi voi olla pahoin traumatisoitunut ja kärsiä lojaaliteettiristiriidasta vanhempien välillä.

Useat lait painottavat lapsen oikeutta turvalliseen kasvuympäristöön ja perheen oikeutta saada tukea. Käytännössä tapaamisiin on vaikea saada apua. Lapsenhuoltolain tulee vahvistaa asiantuntijoiden, esimerkiksi lastenpsykiatrian roolia huolto- ja tapaamisasioissa. Lapsen ja nuoren mielipiteeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota, kun tehdään häntä koskevia päätöksiä. (Sosiaalihuoltolaki, 32§, lastensuojelulaki 5§). Väkivaltatapauksissa on huomioitava että lapsi voi olla pahoin traumatisoitunut ja kärsiä lojaaliteettiristiriidasta vanhempien välillä.

Uudessa lapsenhuoltolaissa olisi tärkeää lisätä kummallekin vanhemmalle tulisi oikeus viedä lapsi tutkimuksiin ja sallia hänelle hoito toisen vanhemman vastustusuksesta huolimatta. Nyt yhteishuoltaja voi kieltää esim. lapsen psykiatriset tutkimukset ja hoidon. Myös tapaavan vanhemman tulee saada samanlainen oikeus vaatia lapselleen tutkimuksia ja hoitoa, vaikka hänellä ei olisi lapsen huoltajuutta lainkaan. Samat oikeudet vaatia tutkimuksia ja hoitoa tulee antaa myös vanhemmille, joiden lapsi on otettu huostaan. Muutos motivoisi huostaanotetun lapsen vanhempaa pysymään aktiivisesti lapsen elämässä ja toisi läpinäkyvyyttä huostaanottoimintaan. Se voisi myös huomattavasti edesauttaa perheen jälleen yhdistämisessä.

Jotta lapsen huollon ja tapaamisoikeuden kannalta kaikki tärkeät asiat tulisivat otetuksi huomioon, tulisi sosiaaliviranomaiset velvoittaa tekemään olosuhdeselvitykset ja lausunnot aidossa yhteistyössä terveydenhuollon kanssa. Suomeen tulee saada perhetuomioistuimet, joilla on käytössään lastenpsykiatriset palvelut.

Kaikilla sosiaaliviranomaisilla ei ole riittävää koulutusta tunnistaa perheväkivallan dynamiikkaa, vieraannuttamista yms. ja erottaa näitä toisistaan. Lasten kehityspykologian, somaattisten sairauksien yms. tuntemus on suurilta osin puutteellista. Liian helposti lapsensa turvallisuudesta hädissään oleva vanhempi leimaantuukin vieraannuttajavanhemmaksi. Myös lapsen kuuleminen on hyvin puutteellista ja lapsen tahto saattaa jopa jäädä kokonaan selvittämättä. Lisäksi pitäisi löytyä kykyä havainnoida, onko lapsen mielipide realistinen, onko hänellä jostain syystä vääristynyt negatiivinen tai ihanteellinen kuva jommasta kummasta vanhemmasta.

Lain tulisi määrätä viranomaiselle vastuu, jos heidän suosituksistaan ja päätöksistään johtuen lapsi vammautuu henkisesti tai fyysisesti tai kuolee. Olosuhteiden selvittämisen siirtäminen lastenpsykiatrian ammattilaiselle voisi nopeuttaa lausuntojen saamista. Korkean luokan asiantuntemusta kaivataan kipeästi.

Lastensuojelujärjestö LUU:n vapaaehtoistyön piiristä voimme koota delegaation ja saapua kuultavaksenne. Vastaamme erittäin mielellämme lisäkysymyksiin, annamme tarkennuksia ja ennen kaikkea haluamme osallistua lainvalmistelutyöhän.

Kunnioittavaksi vakuudeksi Kankaanpäässä 15. helmikuuta 2016

Anne Tuomikoski

Anne Tuomikoski

Lastensuojelujärjestö Uhkasakkojen Uhrit (rekisteröitymätön ryhmä) puolesta

Kanervakatu 10 as 3

38700 KANKAANPÄÄ

v.puutarhuri@gmail.com

puh. 041 4301640

LIITTEET:

1. VÄKIVALLAN MÄÄRITELMÄ JA VAIKUTUKSET
2. SUOMEN LAIT, JOTKA SÄÄTÄVÄT LAPSEN EDUSTA JA OIKEUKSISTA SEKÄ KANSAINVÄLISET SOPIMUKSET
3. LAPSENHUOLTO- JA TAPAAMISOIKEUSLAIN MUUTTAMISEN EDUT

Alla tutkijan näkemyksiä lapsenhuoltolain turvallisuusvajeesta:

TEIJA HAUTANEN: Väkivalta ja huoltoriidat AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA 2010

Tuomioistuinten päätösten tulee huoltoriidoissa perustua lapsen etuun, mutta koska lapsen edun sisältöä ei ole etukäteen tiukasti määritelty, siihen voidaan sisällyttää monenlaisia osatekijöitä. Lapsenhuoltolaki antaa toki ohjeita siitä, millaista lapsen hyvä hoito ja kasvatustaso ovat. Sen mukaan huollossa ja kasvatuksessa tärkeää on muun muassa myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen, kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito sekä turvallinen ja virikkeellinen kasvuympäristö.

Sanaa "väkivalta" lapsenhuoltolaissa ei suoraan käytetä, mutta lasten alistaminen, ruumiillinen kurittaminen ja muu loukkaaminen kielletään sanatarkasti. Lakiteksti myös korostaa lasten tarvetta turvalliseen kasvuympäristöön. Erikseen mainitaan vielä, että lapsen tulee saada "osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä". (LHL 1 §.) Turvallisuuden moninkertaisen korostamisen voi tulkita merkitsevän sitä, että minkäänlaista väkivaltaa ei pidetä hyväksyttävänä lapsen elämässä. Tätä ei kuitenkaan laissa selkeästi ja tarkasti esitetä erotilanteissa tai muissakaan olosuhteissa tehtävien viranomaisten päätösten tai toimien kriteeriksi. Ei myöskään määritellä, millainen väkivalta, kenen tekemä tai kehen kohdistettu, kyseenalaistaa lapsen turvallisuuden. Lisäksi on huomattava, että mahdolliselta väkivallalta suojelun ja muiden lapsen edun periaatteiden välillä kytee ristiriitoja. Milloin esimerkiksi lapsen oikeus turvallisuuteen on tärkeämpi kuin lapsen oikeus saada ylläpitää suhdetta molempiin vanhempiinsa? Mitä vanhempien sovinnollisuuden tavoittelu merkitsee väkivallan vaikuttaessa tilanteessa? Nämä kysymykset jäävät tuomareiden tilannekohtaisen harkinnan varaan. (<http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66642/978-951-44-8192-5.pdf?sequence=1>, 11.2.2016)

LIITE 1

MITÄ ON VÄKIVALTA

Usein väkivaltana pidetään vain fyysistä väkivaltaa, sellaista, joka jättää jälkiä. Fyysinen väkivalta on kuitenkin vain yksi väkivallan muoto. Seuraavassa on esitelty yksi tapa lähestyä väkivallan muotoja.

- Fyysinen väkivalta

- Fyysinen pahoinpitely on esimerkiksi tönimistä, hiuksista repimistä, kuristamista, potkimusta ja hakkaamista. Jos fyysinen väkivalta jättää jälkiä, se on helpoiten tunnistettavissa. Se voi aiheuttaa ruhjeita ja murtumia ja pahimmillaan johtaa jopa kuolemaan. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että fyysinen väkivalta ei aina jätä näkyviä jälkiä.

- Henkinen väkivalta

- Henkistä väkivaltaa on esimerkiksi läheisen alistaminen, nimittelemine ja haukkuminen. Henkinen väkivalta voi olla julkista nolaamista tai se voi tapahtua neljän seinän sisällä piilossa. Henkistä väkivaltaa on myös sosiaalinen eristäminen esimerkiksi ystävistä tai sukulaisista, taloudellinen alistaminen, mielipiteiden ilmaisun tai pukeutumisen kontrollointi, vapaasti ulos menemisen estäminen, seksuaalisuuteen liittyvä psyykinen alistaminen tai fyysisellä väkivallalla uhkaaminen. Fyysinen väkivalta sisältää aina myös henkistä väkivaltaa. Jo väkivallan uhka on henkistä väkivaltaa. Pelkoa voidaan pitää väkivallan merkittävimpänä ja yleisimpänä oireena tai merkinä väkivallan määrästä ja laadusta riippumatta. Monet väkivaltaa kokeneet kerovatkin, että pelko ja pelossa eläminen sekä väkivallan uhka on perheväkivallassa pahinta.

- Seksuaalinen väkivalta

- Seksuaalista väkivaltaa ovat raiskaus, seksiin pakottaminen ja painostaminen, pakottaminen nöyryyttäviin seksuaalisiin tekoihin sekä seksuaalinen ahdistelu. Kysymys on sekä fyysisestä että henkisestä väkivallasta.

- Taloudellinen, sosiaalinen tai uskonnollinen väkivalta

- Fyysisen, henkisen ja seksuaalisen väkivallan lisäksi voidaan vielä erikseen nimetä taloudellinen, sosiaalinen tai uskonnollinen väkivalta, tai nämä voidaan sisällyttää henkiseen väkivaltaan.

- Vainoa

- Parisuhteen aikainen perheväkivalta voi eron jälkeen muuttua vainoamiseksi. Vainoaminen on toistuvaa, ei toivottua yhteydenottamista, seuraamista, tarkkailua ja uhkaamista, joka on omiaan aiheuttamaan kohteessaan pelkoa ja ahdistusta.

(https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=12, 13.2.2016)

Väkivalta ja kontrolli

Keskeinen merkitys lähisuhdeväkivallan aiheuttamissa seurauksissa on fyysiseen väkivaltaan liittyvällä vallankäytöllä ja kontrollilla

Seuraavassa joitakin vallankäytön ja kontrollin tunnusmerkkejä:

PAKOTTAMINEN JA UHKAILU

- Uhkaa vahingoittaa toista, itseään tai toiselle tärkeitä ihmisiä

- Uhkaa jättää toisen
- Pakottaa tai kiristää toista luopumaan rikosilmoituksesta

LAPSET VÄKIVALLAN VÄLINEENÄ

- Syyllistää toista huonosta lastenhoidosta tai vanhemmuudesta
- Käyttää lasten tapaamisoikeutta häirintään
- Uhkaa lasten huollon menettämällä

PELOTTELEMINEN

- Pelottelua katseiden, eleiden, ilmeiden ja huutamisen avulla
- Rikkoo toiselle tärkeitä esineitä tai hajottaa asuntoa
- Uhkaa tai pahoinpitelee lemmikkieläimiä

VALTA-ASEMAN KÄYTTÄMINEN

- Pitää puolisoa palvelijanaan
- Tekee tärkeät päätökset yksin
- On ainoa jolla on oikeus määrätä tehtävät ja sukupuoliroolit

ERISTÄMINEN

- Kontrolloi toisen menoja, tekemisiä ja tapaamisia
- Rajoittaa liikkumista kodin ulkopuolella ja asettaa aikarajoja
- Eristää toisen ystävistä ja sukulaisista - ja syyttää näitä ongelmista

HENKINEN VÄKIVALTA

- Saa toisen tuntemaan itsensä huonoksi tai henkisesti sairaaksi
- Nimittelee, alistaa ja nöyryyttää
- Pelaa henkistä peliä hellyyttä ja väkivaltaa vuorottelemalla

TALOUDELLINEN VALLANKÄYTTÖ

- Pimittää rahat itselleen ja antaa rahaa vain pyydettyä sopivaksi katsomaansa asiaan
- Tekee taloudelliset päätökset yksin
- Vaikeuttaa toisen työssäkäyntimahdollisuuksia

ALIARVIOINTI, KIELTÄMINEN JA SYYTTÄMINEN

- Vähättelee ja kieltää pahoinpitelyn
- Siirtää vastuun omasta käyttäytymisestään toiselle
- Sanoo toisen omalla käyttäytymisellään aiheuttaneen väkivallan

Miehet ja naiset kokevat suunnilleen yhtä usein nykyisen kumppanin tekemää väkivaltaa. Miesten entisen kumppanin tekemän väkivallan kohteeksi joutumista koskevat luvut ovat sen sijaan puolet pienempiä kuin naisten. (mt., 16.)

Miehistä 16 % on kokenut vähintään kerran nykyisessä parisuhteessaan kumppaninsa tekemää väkivaltaa tai uhkailua, ja viimeisen vuoden aikana väkivaltaa tai uhkailua kokeneita on 6 %. Fyysisen väkivallan kohteeksi oli nykyisessä parisuhteessaan joutunut 14 prosenttia miehistä, viimeisen vuoden aikana neljä prosenttia. (Heiskanen ja Ruuskanen, 2010.)

(<http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/miehiinkohdistuvavakivalta.html>, 13.2.2016)

VÄKIVALTA KOTONA JÄTTÄÄ LAPSEEN PYSYVÄT JÄLJET

Perheväkivalta vaikuttaa lapseen aina jollain tavalla.

”Jos **parivuotiaan** puhumaan opettelevan lapsen maailmaan tulee väkivaltaa, vaikutukset saattavat ilmetä **kielen kehityksen** häiriöinä. Koululaisella väkivaltaiset kokemukset voivat näkyä oppimis- ja kouluvaikeuksina”, Oranen kertoo. (<http://www.vau.fi/Perhe/Yhteiskunta/Lapsiin-kohdistuva-vakivalta/>, 13.2.2016)

Väkivaltaa kokeneen lapsen tasapainoinen kehitys voi vaikeutua ja hän saattaa altistua psykosomaattisille ja psyykkisille sairauksille kuten masennukselle. Hän voi tuntea sekä voimattomuutta että vihaa, ja oireilla

usein vakavasti. Lapsi on usein ahdistunut ja turvaton. Alttius käytösongelmiin, sopeutumattomuuteen ja aggressiivisuuteen kasvaa. Keskittymis- ja oppimisvaikeudet ovat tavallisia väkivallasta kärsivän lapsen oireita.

Koettu väkivalta heikentää lapsen ja nuoren itsetuntoa, vääristää minäkuvaa ja aiheuttaa vaikeuksia hallita omaa elämää. Ongelmat saattavat kuitenkin ilmaantua vasta vuosien kuluttua tapahtuneesta. Lapsi tai nuori saattaa alkaa käyttäytyä itse väkivaltaisesti, sillä hän on oppinut lyömisen tavaksi purkaa kiukkua. Väkivaltaa perheessä kokenut voi joutua tulevaisuudessa toistuvasti väkivallan uhriksi. Kun voimat kasvavat, väkivallan uhriksi joutunut saattaa lyödä takaisin.

(http://www.mll.fi/vanhempainnetti/kipupisteita/perheen_kriisit_ja_muutokset/vakivalta_perheessa/, 13,2,2016)

Väkivalta toista vanhempaa kohtaan

Jos lapsi joutuu seuraamaan perheväkivaltaa, tilanne on lapsen kannalta yhtä huono kuin että häntä itseään pahoinpideltäisiin.

”Poliisiammattikorkeakoulun tekemän tutkimuksen mukaan niilläkin lapsilla, jotka eivät ole itse väkivallan kohteena, on erilaisia psyykkisiä oireita yhtä paljon tai enemmän kuin niillä joita on pahoinpidelty”, Oranen sanoo.

Jos lapsi joutuu pelkäämään äidin hengen puolesta, on hänen perusturvallisuutensa vaakalaudalla.

”Kun lapsi näkee, että toinen vanhemmista on vaarassa, hän kokee olevansa itsekkin vaarassa. Turvakodeissa lasten parissa työskentelyssä tulee poikkeuksetta esille lasten pelko siitä, että äiti kuolee. Kokemus on hyvin kuormittava lapselle”, Oranen kertoo.

Vanhempien välisellä väkivallalla on myös epäsuoria vaikutuksia lapsen hyvinvointiin.

”Aikuiseen kohdistuva väkivalta vaikuttaa vanhempana pärjäämiseen. Vanhempi ei välttämättä pysty olemaan lapsen käytettävissä, jos itse kärsii väkivallan uhkasta ja sen aiheuttamista traumaista”, Oranen muistuttaa. (<http://www.vau.fi/Perhe/Yhteiskunta/Lapsiin-kohdistuva-vakivalta/>, 13.2.2016)

Väkivallan todistajaksi joutuminen voi aiheuttaa lapselle ns.posttraumaattisen stressireaktion, jonka oireet voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- Traumaattisen tapahtuman uudelleenkokeminen: muistikuvat tapahtumista tulevat väkisin mieleen, lapsi leikkii pakonomaisesti tiettyjä leikkejä ja näkee toistuvia painajaisia. Lapsella voi olla myös somaattisia oireita, kuten vatsakipua ja päänsärkyä.
- Pyrkimys välttää traumaan liittyviä asioita: lapsen voi olla vaikea muistaa väkivaltilanteeseen liittyviä asioita, hän ei halua puhua tapahtuneesta ja tunnereaktiot voivat puuttua.
- Kohonnut vireystaso: lapsi on levoton, hänen on vaikea keskittyä, hän ärsyntyy helposti, on pelokas ja varuillaan. Myös nukahtaminen voi olla vaikeaa ja lapsi saattaa heräillä öisin.

Vauvaikäisillä traumatisoituminen näkyy ilottomuutena, levottomuutena, apaattisuutena, kehityksen pysähtymisenä tai taantumisena sekä uni- ja syömishäiriöinä.

Leikki-ikäisten oireilu voi olla levottomuutta, takertumista aikuisiin, aggressiivisuutta, ilottomuutta, syyllisyydentunteita ja aina samanlaisina toistuvien leikkien leikkimistä.

Kouluiässä traumatisoituminen voi ilmetä ajattelun taantumisena, syyllisyytenä, rajattomana käyttäytymisenä, kouluvaikeuksina sekä vaikeuksina kaverisuhteissa.

Koululaisilla voi olla oppimisvaikeuksia, levottomuutta ja vaikeuksia keskittyä oppitunneilla.

Teini-iässä käyttäytyminen voi muuttua rajuksi: kostosuunnitelmia väkivallantekijälle, masennusta, vetäytymistä kaverisuhteista tai voimakasta sitoutumista kaverisuhteisiin ja itsemurhapuheita.

Jos perheväkivalta jatkuu pitkää, lapsen elämä voi keskittyä väkivaltatilanteiden ennakoimiseen ja tästä hetkestä selviytymiseen. Voimia ei välttämättä riitä muuhun. Lapsi saattaa myös oppia, että väkivalta on hyväksytty keino ratkaista ristiriitoja: lapsi voi oppia itse lyömään ja tai alistumaan.

(https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=127, 13.2.2016)

Jos perheessä on aikuisten välistä väkivaltaa, myös lasten riski joutua väkivallan kohteeksi kohoaa: näissä perheissä 45-75 % lapsista on itse joutunut fyysisen väkivallan kohteeksi (Margolin, 1998).

(https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=127, 13.2.2016)

LIITE 2

Uuden sosiaalihuoltolain henki on lapsen edun huomioon ottaminen kaikessa sosiaalityön toiminnassa (esim. 5§). Laki painottaa lapsen oikeutta tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä oikeutta saada iän ja kehitystason mukainen hoito ja huolenpito. Perheellä on oikeus saada tukea lapsen edun sitä vaatiessa (mm. säädökset perhetyöstä ja kotipalvelusta (18 ja 19§). Sosiaalipalveluja on järjestettävä mm. perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneille (11§). Kasvatus- ja perheneuvonnasta on säädetty, että sitä toteutetaan monialaisesti sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen sekä tarpeen mukaan muiden asiantuntijoiden kanssa. (26§). Valvotuista tapaamisista säättää 27§.

Lapsen ja nuoren mielipiteeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota, kun tehdään mm. häntä koskevia päätöksiä. (Sosiaalihuoltolaki, 32§, lastensuojelulaki 5§). Tiettyjen ammattiryhmien velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus säättää lastensuojelulain 25§.

Lapsen Oikeuksien sopimus puhuu lapsen edusta 3. ja 18 artiklassa. Lapsen edun on määrättävä holhoojan toimintaa ja kohta 2 määrää valtion tukeman lapsen kasvatustehtävää.

12 artikla määrää lapsen oikeudesta tulla kuulluksi omassa asiassa.

19 artikla

1.Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaanlukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

2.Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapausten ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

24 artikla

1.Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta. Ja artikla 39 määrää, että valtion on autettava jokaista minkä tahansa laiminlyönnin kohteeksi joutunutta lasta.

Euroopan ihmisoikeussopimus:

1 artikla: Velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia

3 artikla: Ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

5 artikla: Jokaisella on oikeus vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.

8 artikla: Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Kommentti: Vaikka 8. artikla takaa oikeuden perhe-elämästä nauttimiseen, ei se koske, jos muiden henkilöiden – siis vaikkapa lasten –terveys tai oikeudet vaarantuvat.

SEITSEMÄS LISÄPÖYTÄKIRJA

5 artikla: Aviopuolisoiden yhdenvertaisuus

Aviopuolisilla on yhdenvertaiset yksityisoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet toisiinsa ja lapsiinsa nähden avioliittoa solmittaessa, sen aikana ja sen purkautuessa. Tämä artikla ei estä valtioita ryhtymästä toimiin, jotka ovat välttämättömiä lasten etujen nimissä.

LIITE 3

RUOTSIN MALLI: LAPSEN HUOLTAJUUS

Lain muutoksen etuja:

- väkivallan varjostama perhe-elämä voidaan päättää turvallisesti. Väkivaltainen ei voisi enää uhkailla toista vanhempaa lapsen huoltajuuden omimisella, jos tämä eroaa
- väkivaltainen hakee apua. Huoltajuuden menettämisen pelko motivoisi hakemaan ammattiapua, jos väkivaltaisen käyttäytymisen mahdollisuus nousisi perhe-elämässä esiin. Lakimuutos siis vähentäisi perheväkivaltaa välittömästi
- lakimuutos vähentäisi huomattavasti lapsen huoltajuus- ja tapaamisoikeuskiistoja oikeusasteissa. (Hovioikeusasteella jopa yli puolet tapauksista väkivaltataustaisia, Hautanen 2010)
- lakimuutos vähentäisi huomattavasti lapsenhuolto- ja asumiskysymyksen riitauttamista toistuvasti oikeudessa
- lakimuutos vähentäisi toistuvien olosuhdeselvityksten laatimista ja keventäisi sosiaalitoimien työtaakkaa
- lakimuutos keventäisi sosiaalitoimen työtaakkaa lastensuojeluilmoitusten vähenemisenä
- lakimuutos vähentäisi perheneuvoloiden, lastenpsykiatrian ym. palveluiden tarvetta
- lakimuutos katkaisisi perheväkivallan siirtymisen sukupolvelta toiselle
- lakimuutos toisi perheväkivaltataustaisille lapsiperheille rauhan ja turvallisuuden elämään, lapsi saisi turvallisen kasvuympäristön ja lähihuoltaja työrauhan kasvatustyölleen
- vähentäisi huostaanottoja
- estäisi perhesurmia

RUOTSIN MALLU: TAPAAMISTEN JÄRJESTÄMINEN

Lain muutoksen etuja:

Läheisilleen väkivaltaisen vanhemman ja lapsen tapaamisten siirtäminen valvottuun tapaamispaikkaan toisi seuraavia etuja:

- suojaisi lasta fyysiseltä ja psyykkiseltä väkivallalta
- estäisi vanhempien väliset konfliktit
- auttaisi lapsen ja vanhemman välisen turvallisen vuorovaikutussuhteen luomisessa
- säilyttäisi lapsen halun tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa koko lapsuusajan ja myös aikuisena
- vähentäisi toistuvia oikeudenkäyntejä tapaamisten järjestämisestä ja toteuttamisesta
- vähentäisi sosiaaliviranomaisten lausuntojentekotarvetta
- vähentäisi sovittelujen tarvetta
- vähentäisi lastensuojeluilmoituksia ym. lastensuojelua kuormittavia tekijöitä
- vähentäisi perheneuvoloiden ja lastenpsykiatrian palvelujen tarvetta
- vähentäisi huostaanottoja
- estäisi perhesurmia